

Крстинић Далибор*

<https://orcid.org/0000-0002-9731-9178>

Санчанин Ђорђе**

<https://orcid.org/0000-0001-5884-0772>

Ваван Зоран***

<https://orcid.org/0000-0003-2965-6532>

УДК: 173:271.2(497.11)

Прегледни рад

DOI: 10.5937/ptp2602161K

Примљено: 2. март 2026.

Одобрено за објаву: 28. април 2026.

Странице: 158–169

ЕТИКА ПОРОДИЧНИХ ОДНОСА У САВРЕМЕНОЈ СРБИЈИ И УТИЦАЈ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

АПСТРАКТ: Савремена породица у Србији пролази кроз сложен процес трансформације, обликован дубоким друштвеним, економским и културним променама. Процеси модернизације, глобализације и секуларизације значајно утичу на традиционалне породичне улоге и етичке норме које уређују породичне односе. У том контексту, Српска православна црква представља један од кључних друштвених актера, који настоји да очува и пренесе традиционалне моралне вредности везане за брак, родитељство и породичну солидарност. Предмет овог рада јесте анализа односа између етичких норми, верског учења и правне заштите породице у савременој Србији. Основно истраживачко питање гласи: У којој мери и на који начин Српска православна црква данас заиста утиче на етику породичних односа у оквиру секуларне и правне државе? Посебан допринос рада огледа се у интердисциплинарном приступу који повезује етику, социологију, религију и породично право, са циљем да се покаже на који начин се морални ауторитет Цркве остварује у оквиру уставне заштите

*Ванредни професор, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, Србија; Паневропски Универзитет „Апеирон“, Факултет правних наука, Бања Лука, Република Српска, имејл: dkrstinic@pravni-fakultet.info

**Доцент, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, Србија, имејл: djordje.sancanin@pravni-fakultet.info

***Ванредни професор, Универзитет „Унион“ у Београду, Правни факултет, Београд, Србија, имејл: zoran.vavan@yahoo.com

© 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

породице и вредносног плурализма савременог друштва. Метод рада заснива се на анализи релевантне домаће и стране литературе, као и на критичком сагледавању савремених друштвених процеса у Србији.

Кључне речи: *породица, етика, Српска православна црква, породично право, савремено друштво.*

1. Уводна разматрања

Породица као основна ћелија друштва одувек је представљала централно место обликовања моралних вредности, културних образаца и социјалних идентитета. У српском друштву, породица има посебан значај као носилац традиције, националног и верског идентитета, али и као простор у којем се најјасније огледају последице савремених друштвених промена. Савремени процеси модернизације, глобализације и секуларизације довели су до значајних трансформација породичних односа. Промене у схватању брака, родитељства и родних улога отварају нове етичке дилеме и постављају питање одрживости традиционалних моралних образаца.

Предмет овог рада јесте анализа односа између етичких норми, религијског учења и правне заштите породице у савременој Србији. Основно истраживачко питање гласи: У којој мери и на који начин Српска православна црква данас заиста утиче на етику породичних односа, у условима секуларне и правне државе? Посебан допринос рада састоји се у интердисциплинарном повезивању етике, социологије, религије и породичног права, са циљем да се покаже како се морални ауторитет Цркве остварује у оквирима уставне заштите породице и вредносног плурализма савременог друштва.

2. Породица као друштвена и културна институција

Породица представља једну од најстаријих и најстабилнијих друштвених институција, која је у различитим историјским и културним контекстима имала кључну улогу у репродукцији друштва, социјализацији појединаца и преношењу моралних и културних вредности. У класичној социолошкој теорији, породица се дефинише као примарна група у којој се остварују основне биолошке, емоционалне и социјалне функције (Parsons, 1951; Goode, 1982). Парсонс (1951) истиче да породица има незаменљиву функцију примарне социјализације, у оквиру које дете

у сваја основне норме, вредности и обрасце понашања неопходне за функционисање у ширем друштву. Ова функција породице посебно је значајна у погледу формирања моралне личности, јер се управо у породичном окружењу обликују први ставови о добру и злу, дужности, одговорности и солидарности. Goode (1982) наглашава да породица није само биолошка заједница, већ сложена социјална институција која одражава доминантне вредности и норме друштва. У том смислу, промене у друштву неминовно се одражавају и на структуру и функције породице. Савремене социолошке анализе указују на то да породица у модерним друштвима пролази кроз дубоке трансформације, које се огледају у флексибилизацији породичних улога, порасту индивидуализма и релативизацији традиционалних породичних норми (Beck & Beck-Gernsheim, 2002; Giddens, 1992).

У српском друштву, породица има изразито снажан културни и симболички значај. Антонић (2010) истиче да породица у Србији представља један од кључних стубова друштвене солидарности и колективног идентитета, нарочито у периодима историјских криза и друштвених ломова. Традиционални модел породице, заснован на патријархалним односима и на јасној подели улога, дуго је представљао доминантни образац у српском друштву. Српска породица налази се данас у процесу дубоке транзиције, у којој се преплићу традиционални и модерни обрасци понашања. Са једне стране, још увек је присутна снажна везаност за породичне вредности, међугенерацјску солидарност и поштовање родитељског ауторитета. Са друге стране, савремени процеси урбанизације, миграција и економске несигурности доводе до слабљења традиционалних породичних структура. Крстинић, Почуча и Шаркић (2024) наглашавају да савремена српска породица све више напушта строге патријархалне обрасце, али да притом задржава значајне елементе традиционалне културе. Ова двојност између традиције и модерности ствара специфичан вредносни контекст у којем се обликују савремени породични односи. Управо у том простору настају бројне етичке дилеме које захтевају ново теоријско и нормативно промишљање. Са становишта културне антропологије, породица се посматра као основни механизам преношења културних образаца и симболичких значења. У српској култури, породица је традиционално повезана са појмовима части, угледа и моралне одговорности, што додатно наглашава њену улогу у очувању друштвеног поретка. Савремене промене у области образовања, запошљавања и родних односа довеле су до редефинисања улога унутар породице. У савременом друштву све се више афирмише

модел партнерске породице, заснован на равноправности супружника и заједничкој одговорности у васпитању деце. Овај модел, међутим, често долази у сукоб са традиционалним етичким нормама (Sančanin & Krstinić, 2023). Посебан значај породице огледа се у њеној улози у очувању моралног и културног континуитета друштва. Без стабилне породице није могуће обезбедити дугорочну стабилност моралног поретка, јер породица представља примарни простор формирања вредносних оријентација. У том смислу, анализа породице као друштвене и културне институције представља неопходан полазни оквир за разумевање етике породичних односа. Управо на овом месту успоставља се веза између социолошког, културног и етичког приступа, која ће бити даље развијена у наредним поглављима рада.

2. Етички оквир православног схватања породице

Православно учење породицу посматра као богоустановљену заједницу која има не само биолошку и социјалну већ пре свега духовну и моралну димензију. Брак се у православној теологији схвата као света тајна, односно као заједница благословена божанском благодаћу, чији је циљ не само заједнички живот супружника већ и њихово духовно узрастање и међусобно усавршавање. У том контексту, породица се у православној традицији често дефинише као *мала црква*, односно као примарна заједница у којој се остварује хришћански начин живота. Јеротић (2005) истиче да је породица основни простор у којем се формира морална личност појединца и у којем се усвајају темељне хришћанске врлине: љубав, верност, пожртвованост и одговорност. Персоналистичко схватање личности представља један од централних етичких темеља православне антропологије. Према овом приступу, личност се не схвата као изолована индивидуа, већ као биће односа, чији се идентитет остварује у заједници са другим личностима (Zizioulas, 1985). У том смислу, брак и породица представљају привилеговани простор остваривања односа личности заснованих на слободи и љубави. Овај персоналистички приступ има далекосежне етичке последице. Брак се не схвата као пуки правни уговор, већ као заједница личности у којој се слобода остварује кроз одговорност према другом. Слобода у православној етици није произвољност, већ способност за жртву и самоограничење у име заједнице. Посебан значај у православној етици има појам верности. Верност супружника не представља само моралну дужност већ израз дубље онтолошке везе која се успоставља

у браку као светој тајни. Јеротић (2005) наглашава да је верност темељ стабилности породичних односа и предуслов здравог моралног развоја деце. Родитељство у православној традицији схвата се као посебан облик служења и одговорности. Родитељи имају дужност не само да обезбеде материјалне услове за живот деце већ и да их васпитавају у духу хришћанских вредности. Према појединим ауторима, канонско право православне цркве увек повезује родитељско право са родитељском дужношћу, чиме се наглашава морална димензија родитељства.

Са становишта канонског права, брак представља институцију са јасно дефинисаним моралним и нормативним последицама. Канонске норме постављају строге услове за склапање брака и његов раскид, управо са циљем заштите породице као моралне заједнице. Овде се већ уочава спона између религијског морала и правног регулисања породичних односа. Ова спона постаје посебно значајна у савременом правном поретку Републике Србије. Устав Републике Србије (2006) у члану 66 изричито прописује да „породица, мајка, самохрани родитељ и дете уживају посебну заштиту државе“, чиме се породица дефинише као уставно заштићена вредност. Уставна заштита породице представља нормативни израз општеприхваћеног моралног става о посебном значају породице за друштво. Породични закон Републике Србије (2005) додатно разрађује овај уставни принцип, уређујући брак, родитељско право, односе између родитеља и деце и мере заштите породице. Поњавић (2016) наглашава да Породични закон не представља само технички скуп норми већ и нормативни израз одређеног вредносног система у којем су брак и породица препознати као темељне друштвене институције. У том смислу, може се говорити о сложенем троуглу: православна етика – моралне вредности – државноправна заштита породице. Право никада није вредносно неутрално, већ увек одражава одређени морални и културни контекст. У случају породице, тај контекст је у Србији још увек снажно обележен православном традицијом. Међутим, савремени процеси секуларизације и плурализације вредности доводе до све већег јаза између традиционалне религијске етике и позитивног права. Задатак савремене правне државе јесте да пронађе равнотежу између уставне заштите породице, слободе појединца и верског плурализма. Управо на овом месту појављују се кључне дилеме савремене породичне етике: како очувати традиционалне моралне вредности, а истовремено уважити слободу појединца и различитост савремених породичних облика. Ове дилеме представљају неопходан увод у анализу односа између Српске православне цркве, државе и уставне заштите породице.

3. Српска православна црква, држава и уставна заштита породице

Устав Републике Србије (2006) у члану 66 утврђује посебну заштиту породице као темељне друштвене вредности. Ова заштита јесте нормативни израз моралног консензуса. Породични закон разрађује овај принцип кроз уређење брака, родитељског права и заштите детета. Принцип секуларности ограничава директан утицај Цркве на законодавство, али не и на њен морални утицај у јавном дискурсу.

4. Савремени изазови породице: између традиције и савремености

Савремена породица у Србији суочава се са бројним изазовима који произлазе из дубоких друштвених, економских и културних промена. Процеси модернизације, глобализације, урбанизације и технолошког развоја значајно утичу на структуру породице, на начин остваривања породичних улога и на стабилност породичних односа. Ове промене доводе у питање традиционалне моделе породице и захтевају ново етичко и правно промишљање. Један од најизраженијих изазова представља демографска криза. Србија се већ деценијама суочава са падом наталитета, старењем становништва и смањењем броја чланова породице. Ове промене имају далекосежне последице не само по демографску структуру друштва већ и по економску одрживост и социјалну стабилност. У том контексту, породица се све више налази под притиском економске несигурности и социјалних ризика. Посебан проблем представља раст броја развода и нестабилност брачних односа. Савремене социолошке анализе указују да развод више не представља друштвени табу, већ прихватљиву стратегију решавања брачних конфликта (Giddens, 1992; Beck & Beck-Gernsheim, 2002). Раст развода јесте један од показатеља дубљих вредносних промена које погађају породицу као институцију. Са становишта породичног права, ове промене захтевају флексибилније правно уређење брачних и породичних односа. Савремено породично право настоји да помири заштиту породице са заштитом индивидуалних права супружника и деце. Развод брака, родитељско право и заштита детета све више се уређују у складу са принципом најбољег интереса детета, који представља једно од темељних начела Породичног закона (2005). Други важан изазов односи се на промене у родним улогама и односима између супружника.

Савремено друштво све више афирмише равноправност мушкараца и жена, како у сфери рада, тако и унутар породице. Многи аутори указују да модел традиционалне поделе улога, у којем је мушкарац носилац материјалне егзистенције, а жена примарни васпитач, постепено уступа место партнерском моделу породице. Овај процес, међутим, често доводи до нових тензија и конфликта унутар породице. Са становишта етике, промене у родним улогама отварају бројна морална питања: питања праведне расподеле породичних обавеза, усклађивања професионалног и породичног живота и одговорности родитеља према деци. Савремена етика породичних односа мора уважити равноправност и аутономију супружника, али и очувати принципе солидарности и међусобне одговорности. Посебан изазов представља утицај масовних медија и дигиталних технологија на породични живот. Савремене комуникационе технологије мењају начин остваривања породичних односа, али истовремено доводе до слабљења непосредне комуникације и заједничког времена у породици. Медијска култура све више обликује вредносне оријентације младих, често у супротности са традиционалним моралним нормама. У овом контексту, Српска православна црква заузима критички став према процесима који доводе до релативизације брака и породичних вредности. Без стабилне породице није могуће очувати ни морални ни културни идентитет друштва. Црква упозорава на опасност индивидуализма и потрошачке културе, који подривају основе породичне солидарности. Ипак, савремени изазови захтевају нове моделе дијалога између традиције и модерности. Како истичу Санчанин и Крстинић (2023), етика породичних односа мора се развијати у складу са променама друштвеног контекста, али без напуштања основних моралних принципа који чине темељ породичног живота. Управо у овом простору настаје кључна напетост савремене породичне етике: како помирити захтеве слободе, равноправности и аутономије са потребом за стабилношћу, одговорношћу и солидарношћу унутар породице. Овај комплексни скуп изазова показује да се савремена породица налази у процесу дубоке трансформације, у којој су етичка и правна питања неодвојиво повезана. Анализа ових изазова представља неопходну основу за разумевање домета и ограничења етичког утицаја Српске православне цркве, што ће бити предмет наредног поглавља.

5. Домети и ограничења етичког утицаја Српске православне цркве

Иако Српска православна црква представља један од најзначајнијих моралних ауторитета у српском друштву, њен етички утицај на савремене породичне односе има јасне домете, али и значајна ограничења. Ова ограничења произлазе како из унутрашњих трансформација друштва тако и из нормативних оквира модерне правне државе. У условима плурализма вредности и секуларног уређења, морални ауторитет Цркве више не може имати карактер општедруштвене норме, већ, пре свега, улогу оријентира у простору јавне и приватне етике. Савремени утицај Цркве не заснива се на нормативној принуди, већ на културном ауторитету и снази традиције. У том смислу, етички утицај Српске православне цркве остварује се пре свега кроз образовну, пастирску и културну делатност, а знатно мање кроз директно обликовање правних норми. Овај модел утицаја одговара принципима савремене секуларне државе, али истовремено ограничава домет религијске етике у јавном простору. Са становишта социологије религије, Berger (1999) указује да процеси секуларизације доводе до слабљења институционалног утицаја религијских заједница, али не нужно и до нестанка религијских вредности из друштвеног живота. У српском контексту, религија задржава снажну културну функцију, али њен директан утицај на понашање појединаца постаје све селективнији. Ова селективност значи да појединци све чешће преузимају поједине елементе религијске етике, док друге занемарују или прилагођавају сопственим животним околностима. Закон о црквама и верским заједницама (2006) представља правни оквир који је један од кључних ограничења етичког утицаја Цркве. Принцип секуларности подразумева одвојеност цркве и државе, што онемогућава преузимање једног религијског морала као нормативно обавезујућег за све грађане. Уставна заштита породице мора бити вредносно инклузивна и заснована на принципу једнакости, без обзира на верска уверења појединаца. Право и морал имају различите функције у друштву. Док морал тежи идеалу, право мора регулисати реалне друштвене односе, често кроз компромисе између супротстављених вредности. У том смислу, етички захтеви православља често превазилазе могућности позитивног права, које мора уважити сложеност савремених породичних облика и различитост животних стилова. Посебно ограничење етичког утицаја Српске православне цркве огледа се у генерацијским разликама. Савремена млађа генерација све више усваја вредности индивидуализма, аутономије

и самореализације, које често долазе у напетост са традиционалним религијским нормама (Beck & Beck-Gernsheim, 2002). У том контексту, морални ауторитет Цркве губи део своје обавезујуће снаге и постаје један од више могућих етичких оријентира. Ипак, домети етичког утицаја Српске православне цркве не могу се потценити. Религијске вредности још увек играју значајну улогу у формирању моралне савести појединаца, посебно у процесу васпитања деце. Породица остаје главни медијум преношења тих вредности, што Цркви омогућава посредан, али дуготрајан утицај на морални профил друштва. Црква има значајну улогу у очувању културног и идентитетског континуитета, нарочито у условима глобализације и културне хомогенизације. У том смислу, етички утицај Цркве не исцрпљује се у појединачним моралним упутствима, већ обухвата и шири културни оквир у којем се обликују вредносне оријентације друштва. Може се закључити да се етички утицај Српске православне цркве у савременој Србији остварује у простору сталне напетости између традиције и модерности, између морала и права, као и између религијског ауторитета и секуларног поретка. Управо у овом простору настају кључне дилеме савремене породичне етике, које захтевају даље теоријско и нормативно разматрање.

6. Закључак

Етика породичних односа у савременој Србији представља сложено и вишеслојно поље у којем се преплићу традиционалне моралне вредности, религијско учење и нормативни оквири модерне правне државе. Породица се у том контексту појављује као институција у транзицији, изложена снажним друштвеним, економским и културним променама које доводе у питање њену стабилност, функције и вредносне темеље. Анализа је показала да Српска православна црква још увек има значајан етички утицај на обликовање породичних вредности, нарочито у погледу схватања брака као трајне заједнице, родитељства као моралне дужности и породичне солидарности као темељног принципа друштвеног живота. Тај утицај, међутим, више не може бити схваћен као непосредно нормативно деловање, већ пре свега као морални и културни ауторитет који делује у условима секуларног и плуралистичког друштва. Устав Републике Србије и Породични закон пружају снажну правну заштиту породици као темељној друштвеној вредности, али истовремено утврђују принцип секуларности и вредносног плурализма. У том оквиру, етички ставови Српске православне цркве могу бити значајан

оријентир за вернике и за шири културни контекст, али не и обавезујући модел за све чланове друштва. Управо у том односу између морала и права настаје кључна напетост савремене породичне етике. Посебно је значајно уочити да се савремени изазови породице не могу решавати искључиво правним средствима, нити искључиво моралним апелима. Демографска криза, раст развода, промене у родним улогама и утицај дигиталне културе захтевају интегрисан приступ који повезује правну регулацију, социјалну политику и етичку рефлексију. У том смислу, дијалог између државе, цркве и научне заједнице представља неопходан услов за очување породице као стабилне друштвене институције. Може се закључити да будућност породице у Србији зависи од способности да се успостави продуктиван баланс између традиције и савремености, између моралних идеала и правних стандарда, као и између религијских и секуларних вредности. Управо зато, етика породичних односа у савременој Србији остаје једно од кључних поља на којима се одлучује не само о судбини породице већ и о дугорочном моралном, културном и правном идентитету српског друштва.

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутори изјављују да немају сукоб интереса.

Доприноси аутора

Концептуализација, К. Д., С. Ђ. и В. З.; методологија, С. Ђ.; формална анализа, В. З. и С. Ђ.; писање – припрема оригиналног нацрта, С. Ђ. и К. Д.; писање – преглед и уређивање, С. Ђ. и К. Д. Сви аутори су прочитали и сложили се са објављеном верзијом рукописа.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора

Није применљиво.

Krstinić Dalibor

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, Novi Sad, Serbia; Pan-European University “Apeiron”, Law College, Banja Luka, Republic of Srpska

Sančanin Đorđe

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, Novi Sad, Serbia

Vavan Zoran

Union University in Belgrade, Faculty of Law, Belgrade, Serbia

THE ETHICS OF FAMILY RELATIONS IN CONTEMPORARY SERBIA AND THE INFLUENCE OF THE SERBIAN ORTHODOX CHURCH

ABSTRACT: The contemporary family in Serbia is undergoing a complex process of transformation shaped by profound social, economic, and cultural changes. Processes of modernization, globalization, and secularization significantly affect traditional family roles and the ethical norms governing family relations. In this context, the Serbian Orthodox Church represents one of the key social actors seeking to preserve and transmit traditional moral values related to marriage, parenthood, and family solidarity. The subject of this paper is the analysis of the relationship between ethical norms, religious teachings, and the legal protection of the family in contemporary Serbia. The main research question is: To what extent and in what way does the Serbian Orthodox Church actually influence the ethics of family relations within the framework of a secular state governed by the rule of law? The specific contribution of the paper lies in its interdisciplinary approach, which connects ethics, sociology, religion, and family law, with the aim of demonstrating how the moral authority of the Church is exercised within the framework of the constitutional protection of the family and the value pluralism of contemporary society. The methodology is based on the

analysis of relevant domestic and foreign literature, as well as on a critical examination of contemporary social processes in Serbia.

Keywords: *family, ethics, Serbian Orthodox Church, family law, contemporary society.*

Литература

1. Антонић, С. (2010). *Култура и традиција у савременом српском друштву*. Београд: Службени гласник
2. Berger, P. L. (1999). *The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics*. Washington, D.C.: Ethics and Public Policy Center
3. Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: Sage
4. Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy*. Cambridge: Polity Press
5. Goode, W. (1982). *The Family*. Englewood Cliffs: Prentice Hall
6. Јеротић, В. (2005). *Породица и морал*. Београд: Арс либри
7. Sančanin, Đ., & Krstinić, D. (2023). The influence of family and school in recognizing COVID 19 as a security risk. *Pravo – teorija i praksa*, 40(1), pp. 13–26. <https://doi.org/10.5937/ptp2301013S>
8. Parsons, T. (1951). *The Social System*. New York: Free Press
9. Поњавић, С. (2016). *Породично право*. Београд: Правни факултет
10. Krstinić, D. M., Počuča, M. B., & Šarkić, N. (2024). Underage marriage: A comparative analysis. *Pravo – teorija i praksa*, 41(2), pp. 6–22. <https://doi.org/10.5937/ptp2402006K>
11. Zizioulas, J. (1985). *Being as Communion*. London: Darton, Longman & Todd
12. Устав Републике Србије. *Службени гласник РС*, бр. 98/06, 115/21
13. Породични закон Републике Србије. *Службени гласник РС*, бр. 18/05, 72/11 – др. закон и 6/15
14. Закон о црквама и верским заједницама. *Службени гласник РС*, бр. 36/06